

Sufinansirano od strane
Evropske unije

Sufinansirano od strane
Švedske

Sweden
Sverige

POTENCIJALI RANE INTEGRACIJE CRNE GORE U EU OKVIR ZA POSTIZANJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI

institut alternativa

Projekat "Rana integracija za rodnu ravnopravnost", koji sprovodi Institut alternativa, podržan je od strane Reactor - Research in Action i njihovih partnera kroz akciju "Unapređenje rodne ravnopravnosti kroz proces pristupanja EU". Ova akcija je podržana od strane Evropske unije i kofinansirana od strane Švedske.

Naziv publikacije:

Potencijali rane integracije Crne Gore u EU okvir za postizanje rodne ravnopravnosti

Izdavač:

Institut alternativa

Bulevar Džordža Vašingtona 57, Podgorica, Crna Gora

Tel/fax: + 382 (0) 20 268 686

E-mail: info@institut-alternativa.org

Za izdavača:

Stevo Muk

Urednica:

Milena Muk

Autorka:

Nikoleta Pavićević

Prelom i dizajn:

Artbuk d. o. o.

Podgorica, januar 2023. godine

Publikacija je nastala uz finansijsku podršku Evropske unije i kofinansiranje Švedske. Sadržaj je isključiva odgovornost autorke Nikolette Pavićević i Instituta alternativa i ne odražava nužno stavove Evropske unije i Švedske.

SADRŽAJ

Lista skraćenica.....	4
UVOD	6
Revidirana metodologija i rana integracija Crne Gore	9
Institucionalni kapaciteti Crne Gore za učešće u EU okviru za rodnu ravnopravnost.....	11
Institucije na nivou EU od značaja za ostvarivanje rodne ravnopravnosti	14
Generalni direktorat za pravosuđe i potrošače, Evropska komisija	14
Savjetodavni odbor za jednake šanse žena i muškaraca, Evropska komisija	14
Grupa na visokom nivou za integrisanje rodne perspektive, Evropska komisija	14
SAAGE - Naučna analiza i savjetovanje o rodnoj ravnopravnosti u Evropskoj uniji	15
Evropska mreža pravnih eksperata u oblasti rodne ravnopravnosti i nediskriminacije.....	15
EQUINET: Evropska mreža tijela za ravnopravnost.....	15
Evropski istraživački i inovacijski komitet (ERAC)	16
Generalni direktorat za razvoj i saradnju (DEVCO).....	16
Evropska služba za spoljnu akciju (EEAS) – Ambasadorka za rodnu ravnopravnost i različitost	16
Savjetodavna grupa za žene u ruralnim područjima	16
Evropska mreža za promovisanje ženskog preduzetništva (WES).....	17
FRA – Agencija za temeljna prava Evropske unije.....	17
Evropska mreža za obuku u pravosuđu (European Judicial Training Network – EJTN)	17
Evropski Institut za rodnu ravnopravnost (EIGE).....	18
Odbor za ženska prava i rodnu ravnopravnost Evropskog parlamenta	19
Mreža za orodnjavanje Evropskog parlamenta (Gender Mainstreaming Network)	19
Grupa na visokom nivou za rodnu ravnopravnost, Evropski parlament	20
Jedinica za ravnopravnost, inkluziju i različitost (EIDU), DG PERS.....	20
Programi na nivou EU od značaja za ostvarivanje rodne ravnopravnosti	21
Horizon Europe Framework Programme (HORIZON)	21
Citizens, Equality, Rights and Values Programme (CERV) – Unapređenje ravnopravnosti	21
Citizens Equality, Rights and Values Programme (CERV) – Rodno zasnovano nasilje.....	22
Citizens Equality, Rights and Values Programme (CERV) – ePravda i prava žrtava	22
Simone Veil Programme	22
ZAKLJUČAK.....	23
PREPORUKE.....	24
Izvori	25
Internet stranice institucija	26

LISTA SKRAĆENICA

CEP.....	Centar za evropske politike
CEPS	Centar za evropske političke studije
CERV	Citizens, Equality, Rights and Values Programme
CŽP.....	Centar za ženska prava
DEVCO	Generalni direktorat za razvoj i saradnju
EEAS	Evropska služba za spoljnu akciju
EIDU	Jedinica za ravnopravnost, inkluziju i toleranciju Evropskog parlamenta
EIGE.....	Evropski institut za rodnu ravnopravnost
EJTN	Evropska mreža za obuku u pravosuđu
ERAC.....	Odbor za evropski istraživački prostor i inovacije
EU.....	Evropska unija
EQUINET.....	Evropska mreža tijela za rodnu ravnopravnost
FRA	Agencija za temeljna prava Evropske unije
GAP	Rodni akcioni plan Evropske unije
IA	Institut alternativa
IPA	Instrument za pretpristupnu podršku
NVO.....	Nevladina organizacija
SAAGE.....	Naučna analiza i savjetovanje o rodnoj ravnopravnosti u Evropskoj uniji
UNDP.....	Program Ujedinjenih nacija za razvoj
WES.....	Evropska mreža za promovisanje ženskog preduzetništva

„Proces pristupanja Evropskoj uniji podstakao je legislativnu reformu koja promoviše rodnu ravnopravnost u državama kandidatima i potencijalnim kandidatima, jer se od njih očekuje da se postepeno usklađuju sa pravnom tekovinom Evropske unije o rodnoj ravnopravnosti, kao i da imaju institucionalni okvir za njegovo sprovođenje.”

*Akcioni plan Evropske unije za rodnu ravnopravnost
(GAP III)*

UVOD

Rodna ravnopravnost je temeljna vrijednost Evropske unije (EU), dok je unapređenje ravnopravnosti žena i muškaraca propisano u članu 3 Maastrichtskog ugovora o Evropskoj uniji¹ kao i u članu 8 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije.² Kao takva, važno je da rodna ravnopravnost bude prepoznata kao sastavni dio procesa pristupanja zemalja Zapadnog Balkana. Crna Gora trenutno ima status zemlje kandidata za članstvo u EU, sa pregovaračkim procesom koji traje već duže od deset godina.³ Otvaranjem poglavlja 8 (Konkurencija) u 2020, Crna Gora je otvorila svih 33 pregovaračkih poglavlja. Međutim, Crna Gora je privremeno zatvorila svega tri od ukupno 33 pregovaračkih poglavlja tokom više od deset godina dugih pregovora. Dodatno, 2020. godine prihvaćena je revidirana metodologija, koju je Evropska komisija predstavila sa ciljem podsticanja procesa proširenja na dinamičniji način.⁴

Međutim, učlanjenje Crne Gore u EU još uvijek nije na vidiku. Posljednji izvještaj Evropske komisije potvrdio je navedeno – nijedno, od 33 poglavlja, nije dobilo ocjenu „značajan napredak“, dok se oscilacije u spremnosti i napretku, u odnosu na prethodnu godinu, mjere u decimalama.⁵ Glavni izazovi u pregovaračkom procesu ostaju poglavlje 23 (pravosuđe i temeljna prava) i 24 (pravda, sloboda i bezbjednost), a Evropska komisija u svojim godišnjim izvještajima kontinuirano naglašava da će ispunjavanje privremenih mjerila u ovim poglavljima biti ključno za dalji napredak Crne Gore u pregovorima.⁶

U okviru poglavlja 23 (temeljna prava) Evropska komisija prati i izvještava o stanju u oblasti **rodne ravnopravnosti**, te daje preporuke državi za unapređenje stanja. Međutim, kako bi se položaj žena u crnogorskom društvu unaprijedio, neophodno je da rodna perspektiva bude integrisana kroz sva pregovaračka poglavlja i cjelokupan proces integracije. Upravo sa ciljem smanjivanja rodno razlika, EU je najnovijim Akcionim planom za postizanje rodne ravnopravnosti i osnaživanju žena u spolnoj akciji (GAP III)⁷ zacrtala da će 85% svih novih akcija kroz spoljnu podršku doprinosti rodnoj ravnopravnosti, da će osnaživati zajedničku stratešku viziju i blisku saradnju sa državama članicama i drugim partnerima na regionalnom i nacionalnom nivou, te da će doprinijeti ubrzanom progresu, sa fokusom na tematske prioritete među kojima su borba protiv rodno zasnovanog nasilja i promocija ekonomskog, socijalnog i političkog osnaživanja žena i djevojčica.

1 Consolidated version of the Treaty on European Union, *Official Journal of the European Union*, 2012, dostupno na: <https://bit.ly/3H9FOYu>

2 Consolidated version of the Treaty on European Union, *Official Journal of the European Union*, 2012, dostupno na: <https://bit.ly/3khQRWo>

3 Pregovori Crne Gore i Evropske unije počeli su 29. juna 2012. godine

4 *Unapređenje pristupnog procesa – Vjerodostojna perspektiva EU za Zapadni Balkan*, Evropska komisija, 2020, dostupno na: <https://bit.ly/3ji0vHS>

5 „Izvještaj Evropske komisije: Politička nestabilnost i tenzije zaustavljaju reforme“, Institut alternativa, 2022, dostupno na: <https://bit.ly/3WmJgU4>

6 *Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2022. godinu*, Evropska komisija, 2022, dostupno na: <https://bit.ly/3FzZSBf>

7 „Together Towards a Gender Equal World – EU Gender Action Plan III – An Ambitious Agenda for Gender Equality and Women’s Empowerment in EU External Action“, Evropska komisija, 2020, dostupno na: <https://bit.ly/3w72tyk>

U izvještaju za Crnu Goru za 2022. godinu, Evropska komisija je ponovila svoje preporuke od prethodne godine u odnosu na postizanje rodne ravnopravnosti, dok o slaboj realizaciji preporuka govori i činjenica da je od 2015. godine Crna Gora dobila ocjenu „ograničen napredak” u ovoj oblasti.⁸ Evropska komisija naročito upozorava da je neophodno izmijeniti zakonodavstvo u cilju povećanja zaštite od porodičnog nasilja i diskriminacije, unaprijediti institucionalnu saradnju kako bi se postigao bolji pristup pravdi i pristupu žena pravnoj zaštiti, kao i obezbijediti rodno odgovorno budžetiranje i integrisanje rodne perspektive na svim nivoima odlučivanja. Navedena stagnacija u procesu pridruživanja, koja nije vidljiva samo u Crnoj Gori već i u drugim državama Zapadnog Balkana koje su u različitim fazama pristupanja EU, inspirisala je različite predloge koji bi prevazišli binarnu podjelu u kojima su države članice ili nisu članice Evropske unije, a odnose se na postepeno članstvo koje bi rezultiralo, nakon ispunjavanja svih uslova, punopravnim i konvencionalnim članstvom unutar unije.⁹

Ovakvi i slični apeli civilnog društva ali i drugih aktera, komplementarni su i sa naporima Evropske komisije, koja je revidiranom metodologijom otvorila prozor Crnoj Gori za ranu ili ubranu integraciju, koja podrazumijeva postupno uvođenje u pojedinačne politike Evropske unije, tržišta Evropske unije i njene programe, uz obezbjeđivanje povećanog finansiranja putem Instrumenta za pretprijetnu pomoć, kako bi se obezbijedila intenzivnija podrška u procesu pristupanja. Međutim, rana integracija u strukture Evropske unije najvidljivija je trenutno u onim oblastima u kojima dijelimo zajedničke probleme, kao što su borba protiv organizovanog kriminala ili upravljanja granicom, dok je za građane i građanke važno da i benefiti, a ne samo problemi, budu predmet rane integracije Crne Gore u EU.¹⁰

Imajući u vidu navedeno, ova analiza za fokus ima **potencijal rane integracije Crne Gore u institucionalni okvir za rodnu ravnopravnost i orodnjavanje na nivou Evropske unije**, sa ciljem mapiranja institucija i programa u ovoj oblasti, u kojima bi Crna Gora mogla da učestvuje tokom procesa pristupanja. Ranu integraciju, za potrebe ovog papira, definišemo kao potencijale države da u pretprijetnom periodu, odnosno prije konvencionalnog članstva, pristupi u svojstvu posmatrača ili punopravnog člana, institucijama, mrežama, radnim grupama Evropske unije za rodnu ravnopravnost, te da na što bolji način iskoristi postojeće programe u ovoj oblasti. Pri tome, oblici rane integracije na institucionalnom nivou mogu podrazumijevati dijalog o određenim sektorskim politikama (sastanci između država kandidata i Evropske komisije, Evropskog parlamenta, i/ili sa liderima Savjeta EU i država članica, uključujući sastanke na nivou Evropskog savjeta), status posmatrača, odnosno prisustvo na sastancima određenih institucija, mreža, radnih grupa i slično bez prava glasa, i pravo obraćanja na određenim sastancima.¹¹

8 „Izvještaj Evropske komisije: Politička nestabilnost i tenzije zaustavljaju reforme”, Institut alternativa, 2022, dostupno na: <https://bit.ly/3WmJgU4>;

9 „Čorsokak procesa proširenja i potreba za njegovom transformacijom», Centar za evropske političke studije (CEPS) u Briselu i Centar za evropske politike (CEP) u Beogradu, 2021, dostupno na: <http://bit.ly/3khxcWu>

10 Milena Muk, „Transformisati proširenje EU za obostrane benefite i odgovor na zajedničke probleme”, Institut alternativa, 2022, dostupno na: <http://bit.ly/3GZqU5u>

11 Nivoi institucionalne participacije zemalja kandidata za članstvo u EU u zavisnosti od njihovog napretka u članstvu najdetajnije su formulisani u modelu tzv. faznog pristupanja EU, koji su formulisali Centar za evropske političke studije (CEPS) u Briselu i Centar za evropske politike (CEP) u Beogradu: *Model za fazno pristupanje EU*, Centar za evropske politike i CEPS, 2021. godine, dostupno na: <https://bit.ly/3WBwf8U>

U prvom dijelu dajemo osvrt na značenje rane integracije u EU u kontekstu revidirane metodologije proširenja, dok je u drugom dijelu dat pregled kapaciteta države za učešće u okviru za rodnu ravnopravnost na nivou EU. U trećem dijelu mapiramo institucije i programe na nivou Evropske unije u kojima Crna Gora može izraziti interesovanje za učešće. Prilikom pisanja analize korišćeni su javno dostupni podaci i poslani dodatni zahtjevi za slobodan pristup informacijama.

Nacrt analize „Potencijali rane integracije Crne Gore u EU okvir za rodnu ravnopravnost” predstavljen je na konferenciji Instituta alternativa 27. januara 2023. godine, i poslat na komentare učesnicima/cama, nakon čega je analiza dodatno unaprijeđena.¹² Dodatno, u cilju provjere podataka i nadogradnje liste institucija i programa u kojima Crna Gora može učestvovati u okviru rane integracije, održali smo intervju sa predstavnicom Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost (EIGE)¹³, kao i sa Bojanom Vujovićem, v. d. generalnog direktora Direktorata za evropske fondove u Ministarstvu evropskih poslova.¹⁴

12 “Proaktivnije koristiti benefite pristupanja EU za unapređenje rodne ravnopravnosti”, Institut alternativa, 27.01.2023, dostupno na: <http://bit.ly/3KetIEy>

13 Intervju sa Milanom Lazić, projektnom menadžerkom za Zapadni Balkan i Tursku u Evropskom institutu za rodnu ravnopravnost (EIGE), održan je 17. februara 2022. godine putem Zoom-a

14 Intervju sa Bojanom Vujovićem, v. d. generalnog direktora Direktorata za evropske fondove u Ministarstvu evropskih poslova održan je 27. februara 2023. godine u Ministarstvu evropskih poslova.

REVIDIRANA METODOLOGIJA I RANA INTEGRACIJA CRNE GORE

Crna Gora je prihvatila revidiranu metodologiju proširenja EU, koja podrazumijeva veću usredsređenost na temeljne reforme, snažnije političko usmjeravanje, povećanu dinamičnost i predvidivost procesa na temelju objektivnih kriterijuma, te strogog pozitivnog i negativnog uslovljavanja.¹⁵ Revidirana metodologija predviđa i da će, u pregovorima sa Crnom Gorom, poglavljia biti grupisana u šest tematskih grupa poglavljia, ili klastera: temeljna pitanja, unutrašnje tržište, konkurentnost i inkluzivan rast, zelena agenda i održiva povezanost, resursi, poljoprivreda i kohezija i vanjski odnosi, a navedeno grupisanje bi trebalo da omogući eventualno utvrđivanje mjera „ubrzane” integracije.

U skladu sa revidiranom metodologijom, ukoliko bi Crna Gora ostvarivala značajan napredak u pogledu reformi predviđenih pregovorima, došlo bi do ubrzane integracije i postupnog uvođenja u pojedinačne politike, tržišta i programe EU, uz obezbjeđivanje jednakih uslova, kao i do povećanog finansiranja i ulaganja, između ostalog putem Instrumenta za pretpristupnu podršku i uže saradnje sa relevantnim međunarodnim finansijskim institucijama, koje bi obezbijedile podršku Crnoj Gori u procesu pristupanja.

Evropska komisija navodi da je o potencijalnim mjerama rane integracije, i sa njima povezanim uslovima potrebno raspravljati u okviru relevantnih sektorskih pododbora Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i u skladu sa primjenjivim postupcima donošenja odluka. Ovim mjerama bi se Crnoj Gori trebao omogućiti brži napredak u sprovođenju pravne tekovine u okviru odgovarajuće grupe poglavljia, a zasnivali bi se na uspješnosti države.

U Ministarstvu evropskih poslova ističu da je prije usvajanja nove metodologije Crna Gora samo postepeno usvajala pravnu tekovinu, dok rana integracija nudi uvid u proces nastanka pravne tekovine i kreiranja politika na EU nivou. Ipak, navode da je revidirana metodologijama i nekim prvim nacrtima nudila značajno više, pa i pristup strukturnim fondovima za države koje ispune određene uslove, ali da je s pravne strane bilo teško uključiti države koje nisu članice u takvu vrstu fondova. Ipak, u Ministarstvu evropskih poslova smatraju da rana integracija ipak jeste pozitivna novina, s obzirom da je ranije Crna Gora imala pristup jedino ograničenom broju programa.¹⁶

Ipak, iako načelno dinamičnija i sa više benefita za države kandidate u procesu pregovaranja, navedena, rana integracija nije detaljno operacionalizovana na nivou uslova koje država mora ispuniti da bi učestvovala u određenim institucijama, programima i politikama. Navedeno potvrđuje i dokument Generalnog Sekretarijata Savjeta Evropske unije, u kojem se navodi da Evropska komisija mora nastaviti primjenjivati revidiranu metodologiju i pružati jasnije smjernice kako bi se Crnoj Gori i Srbiji omogućilo da se usredsrede na najrelevantnije reforme i ostvare stvaran i održiv napredak na putu pristupanja.¹⁷ Imajući u vidu navedena

¹⁵ *Application of the revised enlargement methodology to the accession negotiations with Montenegro and Serbia*, Council of the European Union, 2021, dostupno na: <https://bit.ly/3CYSZZt>

¹⁶ Intervju sa Bojanom Vujovićem, v.d. generalnog direktora Direktorata za evropske fondove u Ministarstvu evropskih poslova održan je 27. februara 2023. godine u Ministarstvu evropskih poslova

¹⁷ *Application of the revised enlargement methodology to the accession negotiations with Montenegro and Serbia*, Council of the European Union, 2021, dostupno na: <https://bit.ly/3CYSZZt>

ograničenja rane integracije, pojavili su se i alternativni predlozi operacionalizacije revidirane metodologije proširenja, kako bi se potencijalne mjere rane integracije primjenile na sistematičniji način.

Nakon prihvatanja revidirane metodologije proširenja sa Evropskom unijom, Vlada Crne Gore identifikovala određene potencijalne mjere rane integracije u institucionalni okvir, programe i inicijative u okviru EU, kroz ostvarivanje statusa posmatrača, ili čak punu participaciju, i prije samog članstva. S tim u vezi, Kancelarija za evropske integracije je izradila Informaciju o napretku u procesu pregovora po klsterskom pristupu¹⁸ u julu 2021. godine.¹⁹ Iako je pohvalno to što je tadašnja Kancelarija proaktivno sačinila ovu analizu, na osnovu informacije nije objavljen kasniji izvještaj koji bi izvijestio da li je Crna Gora pristupila ili unaprijedila status u nekoj od mapiranih institucija, ili koristila neki od programa koje je prepoznala.

U navedenoj Informaciji o napretku u procesu pregovora po klsterskom pristupu, naglašeno je da, budući da su klasteri neprimjenjivi na Crnu Goru u smislu otvaranja poglavlja, Crna Gora je naročito zainteresovana za valorizaciju političke dimenzije revidirane metodologije, prevashodno kroz dva aspekta: snažnijeg političkog upravljanja i identifikovanja mjera rane integracije i prije samog članstva. Po uzoru na status posmatrača u Odboru za evropski istraživački prostor i inovacije Savjeta EU – ERAC, Crna Gora se zalaže za učešće i u drugim programima, inicijativama i politikama EU, te Informacija ima za cilj da pruži osnovu za dalji rad pregovaračke strukture i identifikovanje što većeg obima mjera rane integracije.

Međutim, dokument je rodno nesenzitivan, odnosno rodna ravnopravnost i potencijali Crne Gore za učešće u okviru Evropske unije za rodnu ravnopravnost nisu prepoznati. Sama analiza trenutnog stanja u svakom od šest klastera ne sadrži rodnu perspektivu, koja bi morala biti integrisana, naročito kada je riječ o klasteru 1 u okviru kojeg Crna Gora pregovara o temeljnim pravima, ali i reformi javne uprave i statistici, koju je u Crnoj Gori neophodno unaprijediti kako bi se prikupljali rodno raščlanjeni podaci i pratilo smanjivanje rodno jaza. Takođe, među mapiranim institucijama i programima, ni u jednom od šest klastera, nisu prepoznate one institucije i programi koji se bave rodnom ravnopravnošću, a u kojima bi Crna Gora mogla uzeti učešće u svojstvu posmatrača ili punopravnog člana.

U Evropskom institutu za rodnu ravnopravnost (EIGE) naglašavaju da je učešće u svojstvu posmatrača za zemlje kandidate realno, imajući u vidu da Generalni direktorat za pravdu i potrošače (DG JUST), koji je zadužen i za rodnu ravnopravnost, zagovara da zemlje kandidati budu integrisanije u tijelima rodne ravnopravnosti. Ipak, ono što vide kao ograničenje jesu osnivački akti Evropske unije, koji ograničavaju poistovjećivanje sa konvencionalnim članicama Evropske unije, naročito kada je riječ o budžetu. Ipak, kako se zemlje približavaju Evropskoj uniji, smatraju da će EU morati da nađe načine da modifikuje tu saradnju i da zemlje budu brže integrisanije, te da u određenim tijelima status posmatrača pređe postepeno u status stalnog člana.²⁰

18 Informacija o napretku u procesu pregovora po klsterskom pristupu, Vlada Crne Gore, Kabinet Predsjednika, Kancelarija za evropske integracije, 2021, dostupno na: <http://bit.ly/3R4Y3Sd>

19 Kancelarija je funkcionisala u okviru prethodne, 42. Vlade Crne Gore. U međuvremenu je njene poslove preuzelo novoo-snovano Ministarstvo evropskih poslova.

20 Intervju sa Milanom Lazić, projektnom menadžerkom za Zapadni Balkan i Tursku u Evropskom institutu za rodnu ravnopravnost (EIGE), održan je 17. februara 2022. godine putem Zoom-a

INSTITUCIONALNI KAPACITETI CRNE GORE ZA UČEŠĆE U EU OKVIRU ZA RODNU RAVNOPRAVNOST

Orodnjavanje javnih politika je zakonom propisana obaveza svih donosioca i donositeljki odluka u Crnoj Gori, budući da Zakon o rodnoj ravnopravnosti u članu 3 propisuje obavezu državnih organa, organa državne uprave, lokalne samouprave, javne ustanove i javnih preduzeća da, radi postizanja rodne ravnopravnosti, u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka, ocjenjuju i vrednuju uticaj tih odluka i aktivnosti na položaj žena i muškaraca. Samim tim, i u procesu pridruživanja Crne Gore Evropskoj uniji, kao i prilikom definisanja mjera rane integracije donosioci i donositeljke odluka imaju obavezu uključivanja rodne perspektive.

Međutim, institucionalni kapaciteti Crne Gore u oblasti rodne ravnopravnosti trenutno nisu na zadovoljavajućem nivou. Uprkos najavljenom osnivanju Kancelarije za rodnu ravnopravnost, koja bi funkcionisala pri Kabinetu predsjednika Vlade, ona i dalje nije formirana. Umjesto toga, nacionalno tijelo za zaštitu i unapređenje rodne ravnopravnosti je Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti, koje funkcionise sa svega četiri sistematizovana radna mjesta. Ovo tijelo nadležno je i za pripremu predloga i koordinisano praćenje primjene Zakona o rodnoj ravnopravnosti, nacionalne strategije rodne ravnopravnosti, koordinisanje aktivnostima koje imaju za cilj uspostavljanje rodne ravnopravnosti, stručnu podršku pripremi lokalnih akcionih planova za uspostavljanje rodne ravnopravnosti, praćenje primjene međunarodnih dokumenata i konvencija, usvojenih međunarodnih standarda iz oblasti rodne ravnopravnosti, podsticanje aktivnosti na edukaciji o rodnoj ravnopravnosti.²¹ Dodatno, Savjet za rodnu ravnopravnost, osnovan 2016. godine kao savjetodavno tijelo u okviru Ministarstva za ljudska i manjinska prava, u proteklom periodu je bio disfunkcionalan. Naime, zbog nedostatka kvoruma za rad i prevelikog broja članova i članica, koje je teško okupiti, Savjet nije uspio da održava sjednice najmanje jedanput kvartalno, kako je predviđeno Poslovníkom o radu Savjeta.²²

Matični Odbor za rodnu ravnopravnost u Skupštini Crne Gore je takođe još jedno važno tijelo u ovoj oblasti, koje, na osnovu Poslovníka Skupštine, razmatra predloge zakona, drugih propisa i opštih akata koji se odnose na ostvarivanje načela rodne ravnopravnosti. Ipak, iako je Poslovníkom Skupštine (član 66) definisana mogućnost saradnje odbora o pitanjima koja su od zajedničkog interesa ili iz zajedničke nadležnosti, te mogućnost održavanja zajedničke sjednice, po dogovoru predsjednika odbora, za sada nije održana nijedna zajednička sjednica Odbora za rodnu ravnopravnost i Odbora za evropske integracije, kako bi se razmotrilo integrisanje rodne perspektive u proces pridruživanja Crne Gore Evropskoj uniji.

Takođe, pored toga što se zakoni, koje iniciraju poslanici i poslanice u Skupštini donose u velikom broju slučajeva bez procjene fiskalnih efekata i konsultacija sa javnošću, njihova

21 Ovo tijelo nadležno je i za pripremu predloga i koordinisanje praćenje primjene Zakona o rodnoj ravnopravnosti, nacionalne strategije rodne ravnopravnosti, koordinisanje aktivnostima koje imaju za cilj uspostavljanje rodne ravnopravnosti, stručnu podršku pripremi lokalnih akcionih planova za uspostavljanje rodne ravnopravnosti, praćenje primjene međunarodnih dokumenata i konvencija, usvojenih međunarodnih standarda iz oblasti rodne ravnopravnosti, podsticanje aktivnosti na edukaciji o rodnoj ravnopravnosti. Vidi: *Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva ljudskih i manjinskih prava* (Sl. list CG, broj 49/22, 52/22 i 56/22), Vlada Crne Gore, Podgorica, jul 2022. godine

22 Poslovník o radu Savjeta za rodnu ravnopravnost

usklađenost sa pravnom tekovinom Evropske unije se ne provjerava na način na koji je to normirano za predloge zakona, koje utvrđuje Vlada. Naime, zakoni se ne šalju Evropskoj komisiji prije usvajanja kao što je to slučaj sa zakonima koje priprema Vlada Crne Gore, dok je Odbor za evropske integracije u potpunosti isključen iz zakonodavnog procesa. Predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost ukazala je da se ovo tijelo nije bavilo detaljnim praćenjem procesa pristupanja EU. „Odboru nedostaju interne provjere usklađenosti dokumenata, koje dobija od Vlade, sa EU zakonodavstvom. Jedino ako je to Vlada provjerila i zaključila da je u redu, mi treba njoj da vjerujemo. Međutim, pokazalo se u procesu donošenja zakona da tako često ne bude. Jedan od primjera je i Zakon o vještački potpomognutoj oplodnji iz 2019. godine, gdje se usred diskusije i mogućeg usvajanja pokazalo da nije usklađen sa evropskom legislativom”, kazala je predsjednica Odbora.²³

Sa druge strane, iz perspektive osnaženosti zaposlenih u javnom sektoru za učešće u institucijama i programima Evropske unije u oblasti rodne ravnopravnosti, važno je naglasiti da su istraživanja pokazala da većina službenika i službenica ne razumije koncept integrisanja rodne perspektive, te da ga smatraju nevažnim jer „zakon garantuje jednakost za sve.” Prema analizi UNDP-a iz 2021. godine, najveći udio zaposlenih (oko tri petine) ne može sa sigurnošću da kaže da li je u njihovoj instituciji u posljednjih dvanaest mjeseci sprovedena analiza efekata koje javne politike iz oblasti njihove nadležnosti imaju na život i položaj žena i muškaraca u Crnoj Gori.²⁴

Kada je riječ o pregovaračkoj strukturi Crne Gore sa Evropskom unijom, ona se sastoji od pregovaračke grupe, državne delegacije, Savjeta za vladavinu prava, Kolegijuma za pregovore, Radne grupe za pripremu i vođenje pregovora. Nakon ratifikacije Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, uspostavljena su zajednička tijela sa Evropskom unijom²⁵, i to: Savjet za stabilizaciju i pridruživanje, Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje i Odbor za stabilizaciju i pridruživanje u okviru kojeg funkcioniše sedam sektorskih pododbora.²⁶ Upravo je, revidiranom metodologijom, u okviru navedenih sedam odbora predviđeno preduzimanje konkretnih mjera rane integracije, kao i sprovođenje ciljanih dijaloga i identifikacija politika i institucija.²⁷

Međutim, Centar za ženska prava (CŽP) je u svojoj analizi²⁸ ukazao da nije moguće utvrditi koliko često su pitanja rodne ravnopravnosti bila na dnevnom redu sastanaka Odbora za stabilizaciju i pridruživanje i pododbora, dok su prema infomacijama dostavljenim od strane Delegacije evropske unije CŽP-u, Pododbor za pravdu, slobodu i bezbjednost²⁹ i Pododbor za

23 “Proaktivnije koristiti benefite pristupanja EU za unapređenje rodne ravnopravnosti”, Institut alternativa, 27. 1. 2023, dostupno na: <http://bit.ly/3KetIEy>

24 „Gender Mainstreaming: Stavovi i percepcije zaposlenih u javnoj upravi i ocjena primjene načela rodne ravnopravnosti u institucijama javne vlasti”, Kancelarija Programa Ujedinjenih nacija za razvoj u Crnoj Gori (UNDP), 2021, dostupno na: <https://bit.ly/3WB94vn>

25 ME4EU EU4ME website, dostupno na: <http://bit.ly/3H35yo5>

26 Pododbor za oblast trgovine, industrije, carina i poreza, Pododbor za oblast poljoprivrede i ribarstva, Pododbor za oblast unutrašnjeg tržišta i konkurencije, Pododbor za oblast ekonomskih i finansijskih pitanja i statistike, Pododbor za pravdu, slobodu i bezbjednost, Pododbor za oblast inovacija, ljudskih resursa, informacionog društva i socijalne politike, Pododbor za oblast saobraćaja, životne sredine, energetike i regionalnog razvoja

27 *Enhancing the Accession Process – A credible EU perspective for the Western Balkans*, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, European Commission, 2020, dostupno na: <https://bit.ly/3JajPC5>

28 „Zastupanje rodne perspektive u procesu pristupanja EU: Izvještaj o napretku države”, Centar za ženska prava, 2022, dostupno na: <https://bit.ly/3QVU6iF>

29 10. sastanak Pododbora za pravdu, slobodu i bezbjednost - online sastanak, 17. -18. marta 2021. godine; Pitanja rodne ravnopravnosti jasno su istaknuta na dnevnom redu u tački 3.6: Nediskriminacija i rodna ravnopravnost.

inovacije, ljudske resurse, informacije, društvo, socijalnu politiku³⁰ tokom 2021. godine imali pitanja rodne ravnopravnosti jasno istaknuta na dnevnom redu, dok zapisnici nisu dostupni.

CŽP u svojoj analizi o orodnjenosti procesa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji ukazuje i da, iako postoji stručno osoblje u ključnim institucijama zaduženim za procese EU integracija u Crnoj Gori, bez sveobuhvatnog i sistematskog pristupa, dovoljnih ljudskih i finansijskih resursa, aktivne mreže internih kontakt osoba (GFP), biće teško postići ambiciozne ciljeve usklađivanja sa pravnim tekovima EU o rodnoj ravnopravnosti.³¹ Ministarstvo evropskih poslova potvrđuje navode o nedostatku kapaciteta za integrisanje rodne perspektive u proces pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, a naročito u pogledu orodnjavanja IPA projekata. „Važno je da tim u Ministarstvu evropskih poslova bude resursni centar koji bi pomogao drugim institucijama u oblasti pripreme predloga projekata“, naveo je vršilac dužnosti generalnog direktora Direktorata za evropske fondove u Ministarstvu evropskih poslova.³²

Pregovaračke strukture i tijela sa mandatom postizanja rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori, u okviru procesa pridruživanja Crne Gore Evropskoj uniji, mogu izraziti interesovanje za status posmatrača i učešće, u zavisnosti od napretka u pregovorima, brojnim institucijama i programima EU.

Iz Ministarstva evropskih poslova napominju da je njihova ključna uloga obavještanje ministarstava o novim generacijama programa i ukazivanje na mogućnost učešća u određenim strukturama na nivou EU, nakon čega resori razmatraju potencijale za učešće i direktno vode pregovore.³³

U narednim sekcijama, mapirali smo sve institucije i ekspertska i savjetodavna tijela na nivou Evropske unije, kao i programe, u oblasti rodne ravnopravnosti, čije resurse i prilike za saradnju mogu iskoristiti crnogorske institucije i donosioci odluka za jačanje svojih kapaciteta. Treba napomenuti da ovaj pregled institucija i programa nije neiscrpan, već uključuje uglavnom samo one institucije i programe koji imaju eksplicitan mandat da se bave pitanjima rodne ravnopravnosti ili integrisanja rodne perspektive, i u tom smislu su prva adresa za razmjenu iskustava sa zemljama koje teže punopravnom članstvu.

30 1. sastanak Pododbora EU i Crne Gore za inovacije, ljudske resurse, informacije, društvo, socijalnu politiku - video konferencija, 8. oktobar 2021; - Pitanja rodne ravnopravnosti jasno su istaknuta na dnevnom redu u tački 4.7: „Poduzeti koraci za rješavanje pitanja nediskriminacije i ravnopravnosti žena i muškaraca u zapošljavanju i socijalnoj politici (usklađivanje sa *acquis-om* i razvojem politike);

31 „Zastupanje rodne perspektive u procesu pristupanja EU: Izvještaj o napretku države“, Centar za ženska prava, 2022, dostupno na: <https://bit.ly/3QVU6iF>

32 „Proaktivnije koristiti benefite pristupanja EU za unapređenje rodne ravnopravnosti“, Institut alternativa, 27.01.2023, dostupno na: <http://bit.ly/3KetEy>

33 Intervju sa Bojanom Vujovićem, v. d. generalnog direktora Direktorata za evropske fondove u Ministarstvu evropskih poslova održan je 27. februara 2023. godine u Ministarstvu evropskih poslova

INSTITUCIJE NA NIVOU EU OD ZNAČAJA ZA OSTVARIVANJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Generalni direktorat za pravosuđe i potrošače³⁴, Evropska komisija

Generalni direktorat za pravosuđe i potrošače vrši koordinaciju orodnjavanja (gender mainstreaming) na nivou Evropske komisije. U programu rada Generalnog direktorata za 2023. godinu, u okviru cilja „Snažnija Evropa u svijetu” predviđeno je jačanje saradnje sa državama kandidatima za članstvo, odnosno državama Zapadnog Balkana, zajedno sa Ukrajinom, Moldavijom i Gruzijom. U okviru navedenog Generalnog direktorata funkcioniše jedinica za rodnu ravnopravnost³⁵, koja se bavi pravnim aspektima (praćenjem pravne tekovine u oblasti rodne ravnopravnosti) i kvalitetom javnih politika, podizanjem svijesti i finansiranjem.

Savjetodavni odbor za jednake šanse žena i muškaraca³⁶, Evropska komisija

Savjetodavni odbor za jednake šanse žena i muškaraca funkcioniše kao ekspertska grupa u okviru Evropske komisije koja se okuplja dva puta godišnje pruža podršku u formulisanju i sprovođenju rodno senzitivnih aktivnosti, podstiče razmjenu iskustava, politika i praksi između država članica i različitih zainteresovanih strana. Prema navodima Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost (EIGE), koji i sam prisustvuje sjednicama ovog tijela kao posmatrač, predstavnicima zainteresovanih strana može biti odobren status posmatrača na osnovu zahtjeva.

Grupa na visokom nivou za integrisanje rodne perspektive³⁷, Evropska komisija

Grupa na visokom nivou za integrisanje rodne perspektive je neformalna grupa koju čine predstavnici odgovorni za orodnjavanje (gender mainstreaming) na nacionalnom nivou. Njom predsjedava Evropska komisija i održava redovne sastanke. Grupa takođe služi kao forum za planiranje strateškog praćenja Pekinške platforme za akciju, i pomaže Evropskoj komisiji da pripremi izvještaj o ravnopravnosti žena i muškaraca.

34 Directorate-General Justice and Consumers, European Commission, dostupno na: <http://bit.ly/3QVDTdh>

35 Directorate-General Justice and Consumers, Organisation Chart, dostupno na: <https://bit.ly/3H21NRf>

36 Advisory Committee on Equal Opportunities for Women and Men, Register of Commission Expert Groups and Other Similar Entities, dostupno na: <https://bit.ly/3Du9jC7>

37 High-level group on gender mainstreaming, European Commission, dostupno na: <http://bit.ly/3kj3oT9>

SAAGE - Naučna analiza i savjetovanje o rodnoj ravnopravnosti u Evropskoj uniji³⁸

SAAGE, koji je pokrenula Fondacija Giacomo Brodolini a kojim koordinira Jedinica za rodnu ravnopravnost Evropske komisije, pruža naučne analize i savjetovanje Evropskoj komisiji o rodnoj ravnopravnosti, doprinosi poboljšanju analize javnih politika o rodnoj ravnopravnosti pružanjem pouzdane i nezavisne podrške. Dodatno, SAAGE podržava Evropsku komisiju u njenoj implementaciji Strategije za rodnu ravnopravnost pisanjem preporuka za države članice i praćenjem implementacije javnih politika. SAAGE okuplja međunarodne eksperte sa vrijednim ekspertizama u oblastima kao što je rodno nasilje, tržište rada i slično. Takođe, SAAGE, osim država članica Evropske unije, pokriva i države kandidate i potencijalne kandidate za članstvo u Evropskoj uniji, a osim izvještaja, održava i tematske seminare sa specifičnim temama u oblasti rodne ravnopravnosti.

Evropska mreža pravnih eksperata u oblasti rodne ravnopravnosti i nediskriminacije³⁹

U cilju efikasne promocije ravnopravnosti i borbe protiv diskriminacije u EU, Evropska komisija je uspostavila mrežu pravnih eksperata u oblasti rodne ravnopravnosti i mrežu nediskriminacije, u cilju podrške svom radu pružanjem nezavisnih informacija i savjeta o dešavanjima u državama članicama. Navedene dvije mreže su spojene u decembru 2014. godine i sada njima zajednički upravljaju Human European Consultancy, Grupa za migracijsku politiku (MPG) i Univerzitet u Utrehtu, u ime Evropske komisije.

EQUINET: Evropska mreža tijela za ravnopravnost⁴⁰

Evropska mreža tijela za ravnopravnost radi sa ciljem promocije ravnopravnosti u Evropi, podržavajući tijela koja promovišu ravnopravnost, uključujući i rodnu dimenziju. Mreža funkcioniše na osnovu članstva, a organizuje i tematske radne grupe sa ciljem okupljanja eksperata na redovnoj bazi i diskusije o pitanjima koja opterećuju države. Zainteresovani akteri na navedenim tematskim radnim grupama mogu biti nacionalna tijela za rodnu ravnopravnost, kao i drugi akteri, kao što su organizacije civilnog društva ili evropske i druge nacionalne institucije. Prema informacijama dostupnim na sajtu ove mreže, među njenim članovima je i institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda iz Crne Gore. Prema godišnjim izvještajima o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, predstavnici i predstavnice ove institucije učestvuju u radu EQUINET-a kroz učešće u godišnjim sastancima, panelima, konferencijama i slično, a među kojima su i oni koji se tiču rodne ravnopravnosti.⁴¹

38 Scientific analysis and advise on gender equality in the EU (SAAGE), Fondazione Giacomo Brodolini, dostupno na: <https://bit.ly/3kEj8Xy>

39 European Equality Law Network, dostupno na: <http://bit.ly/3iV20w5>

40 Equinet: European Network of Equality Bodies, dostupno na: <https://bit.ly/3WAeJ50>

41 Prema izvještaju o radu za 2017. godinu, zamjenik Zaštitnika učestvovao je na konferenciji „Jačanje ravnopravnosti” koji je EQUINET organizovao u Briselu

Evropski istraživački i inovacijski komitet (ERAC)⁴²

ERAC je savjetodavni odbor za stratešku politiku EU o temama koje se odnose na istraživanje i inovacije u okviru Evropskog istraživačkog prostora (ERA). Evropski istraživački prostor (ERA) je jedinstveno istraživačko područje, koje omogućava slobodan promet istraživača, naučnog znanja, tehnologije. Glavna misija Komiteta je da savjetuje Savjet EU (naročito Savjet za konkurentnost), Evropsku komisiju i države članice EU u šest prioritarnih ERA oblasti, od kojih je četvrta prioritarna oblast rodne ravnopravnosti i orodnjavanja javnih politika. Pored država članica Evropske unije, **među članicama koje mogu u svojstvu posmatrača da uzmu učešće je navedena i Crna Gora**. ERAC se sastaje četiri puta godišnje na plenarnim sjednicama, a Komitetom kopredsjedava Evropska komisija i izabrani predstavnik iz države članice EU.

Generalni direktorat za razvoj i saradnju (DEVCO)

Misija DEVCO-a je da osmisli politike za smanjenje siromaštva u svijetu, obezbijedi održivi razvoj i promoviše demokratiju, mir i bezbjednost. Odgovoran je za primjenu instrumenata EU spoljne pomoći i koordinaciju djelovanja EU država i drugih aktera u vezi zajedničkih vrijednosti i prioriteta. Sastoji se od devet direkcija, među kojima se nalazi i Jedinica za rodnu ravnopravnost, ljudska prava i demokratsko upravljanje. Ova jedinica razvija politike i daje smjernice o kvalitetu politika, koordinira godišnje sastanke stručnjaka i stručnjakinja za pitanja rodne ravnopravnosti, uključujući predstavnike/-ce delegacija EU u državama nečlanicama.

Evropska služba za spoljnu akciju (EEAS) – Ambasadorka za rodnu ravnopravnost i različitost⁴³

Evropska služba za spoljnu akciju (EEAS) naglašava važnost unapređenja rodne ravnopravnosti i osnaživanja žena i djevojčica, i akcentuje da su to važni politički ciljevi i prioriteta Evropske unije i njenih unutrašnjih i spoljnih politika. Zato je u okviru EEAS-a uspostavljena pozicija ambasadora/ke za rodnu ravnopravnost i različitost, sa ciljem sprovođenja GAP-a III i unapređivanja rodne ravnopravnosti kroz spoljnu akciju.

Savjetodavna grupa za žene u ruralnim područjima⁴⁴

Sastoji se od predstavnica socioekonomskih organizacija (radnice, poljoprivredne proizvođačice, potrošačice) i sastaje se jednom godišnje. Radom ove savjetodavne grupe koordinira Generalni direktorat za poljoprivredu i ruralni razvoj⁴⁵ u okviru Evropske komisije.

⁴² European Research Area and Innovation Committee (ERAC), dostupno na: <https://bit.ly/3J7oF2M>

⁴³ European Union External Action – The Diplomatic Service of the European Union, Gender and Diversity, dostupno na: <http://bit.ly/3lhxjto>

⁴⁴ Izvor: European Institute for Gender Equality (EIGE)

⁴⁵ Directorate-General Agriculture and Rural Development, European Commission, dostupno na: <http://bit.ly/3j1AH31>

Evropska mreža za promovisanje ženskog preduzetništva (WES)⁴⁶

Evropska mreža za promovisanje ženskog preduzetništva (WES) promoviše interese žena u biznisu i preduzetništvu, sa trenutnim članovima/cama iz 31 zemlje – 28 država članica Evropske unije, Island, Norveška i Turska, koje učestvuju na nivou predstavnika/ca nacionalnih vlada i institucija.⁴⁷ Mreža pruža podršku, savjete i informacije o postojećoj podršci za žene preduzetnice i izvještava o aktivnostima koje su nacionalne vlade postigle kako bi unaprijedile položaj žena u ovoj oblasti.

FRA – Agencija za temeljna prava Evropske unije⁴⁸

Agencija za temeljna prava Evropske unije je nezavisni centar za podsticanje i zaštitu ljudskih prava u Evropskoj uniji, koja radi sa ciljem odbrane temeljnih prava svih unutar zajednice, a saraduje sa subjektima na lokalnom i međunarodnom nivou, naročito sa donositeljima/kama odluka i kreatorima/kama politika. Kako je rodna ravnopravnost žena i muškaraca temeljno pravo EU, zaštićeno Poveljom EU o temeljnim pravima, tako je ono i u fokusu rada Agencije.

Evropska mreža za obuku u pravosuđu (European Judicial Training Network – EJTN)

Glavna platforma i promoter za obuku i razmjenu znanja evropskog pravosuđa, koja zastupa interese preko 120.000 evropskih sudija, tužilaca, pravosudnih trenera i sudskog osoblja širom Evrope. EJTN razvija standarde obuke i nastavne planove i programe, koordiniše razmjenu i programe obuke u pravosuđu, utiče na postizanje stručnosti kroz obuke i promoviše saradnju između institucija za obuku u pravosuđu unutar EU. Sa ovim mandatom, EJTN promoviše programe obuke sa „evropskom dimenzijom“ za pripadnike pravosuđa u Evropi. U njihovom kurikulumu, nalaze se i obuke sa komponentom rodne ravnopravnosti, i to „Rod i nasilje u porodici“ i „EU i rodna ravnopravnost“ koji sudijama i tužiocima nudi pregled ključnih koncepata direktne i indirektno diskriminacije, unapređenje znanja o rodno zasnovanoj diskriminaciji, diskriminaciji po osnovu materinstva i slično. Sa statusom posmatrača od 2013. godine, crnogorski Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu učestvuje u aktivnostima koje nudi EJTN, što može predstavljati jedan od pozitivnih uzora za primjenu mjera rane integracije u praksi. Tokom 2021. godine, u aktivnostima EJTN-a, učestvovalo je 128 predstavnika crnogorskog pravosuđa, dok su šest sudija i jedan savjetnik u tužilaštvu pohađali obuku „Evropsko pravo o rodnoj ravnopravnosti“.⁴⁹

46 European Network to Promote Women's Entrepreneurship (WES), dostupno na: <http://bit.ly/3HnBmo0>

47 WES Reports, WEgate, dostupno na: <http://bit.ly/3HnBmo0>

48 FRA – European Union Agency for Fundamental Rights, dostupno na: <http://bit.ly/3WzMt2h>

49 Godišnji izvještaj o radu Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu za 2021. godinu, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, 2021. godina, dostupno na: <https://bit.ly/3kHqw4e>

Evropski Institut za rodnu ravnopravnost (EIGE)⁵⁰

EIGE prikuplja, analizira, obrađuje i distribuira podatke i informacije o pitanjima rodne ravnopravnosti, i radi sa ciljem da ih učini uporedivim, pouzdanim i relevantnim za korisnike. Kao autonomno tijelo, EIGE djeluje u okviru politika i inicijativa Evropske unije. Evropski parlament i Savjet EU definisali su osnove za ciljeve i zadatke Instituta u Uredbi o osnivanju i dodijelili mu centralnu ulogu u suočavanju sa izazovima i promovisanju ravnopravnosti žena i muškaraca širom Evropske unije. Uredba o osnivanju Evropskog Instituta za rodnu ravnopravnost⁵¹, među zadacima ovog tijela, predviđa i pružanje informacija institucijama EU o ravnopravnosti polova i rodno senzitivnoj politici u državama članicama i **kandidatkinjama za članstvo** u Evropskoj uniji. Da bi podržao bolje informisano kreiranje politika, EIGE doprinosi promociji rodne ravnopravnosti u Evropi kroz pružanje stručne pomoći na visokom nivou Evropskoj komisiji, Evropskom parlamentu, državama članicama i zemljama proširenja.

EIGE je, kao poseban aspekt svog rada, razvio program kooperacije sa kandidatima za članstvo u uniji kao i potencijalnim kandidatima.⁵² Pod Instrumentom za pretprijetupnu podršku (IPA) Evropske komisije, glavni cilj EIGE-a je podrška Zapadnom Balkanu i Turskoj da unaprijede politike rodne ravnopravnosti i monitoring procesa postizanja rodne ravnopravnosti. Kao glavni partneri za saradnju predviđeni su nacionalna tijela zadužena za rodnu ravnopravnost, što je u slučaju Crne Gore Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti u okviru Ministarstva ljudskih i manjinskih prava, kao i sa nacionalnim statističkim kancelarijama, odnosno sa Upravom za statistiku u Crnoj Gori.

EIGE naglašava da se saradnja sa državama kandidatima i potencijalnim kandidatima zasniva na inicijativama država. Odnosno, inicijativa za saradnju mora doći od strane države kandidata, sa snažnom političkom posvećenošću. „EIGE, kao agencija Evropske unije nema mandat da nameće obaveze državama kandidatima, već imamo za cilj da dijelimo znanje i ekspertizu, i na taj način jačamo kapacitete država kandidata da unapređuju rodnu ravnopravnost”, navela je projektna menadžerka za Zapadni Balkan i Tursku.⁵³

Prema dostupnim podacima, Crna Gora je do sada sa Institutom rodne ravnopravnosti EU sarađivala uglavnom sa ciljem mjerenja indeksa rodne ravnopravnosti i uspostavljanjem statističke baze rodne ravnopravnosti. Indeks rodne ravnopravnosti, koji redovno mjeri ovaj Institut, fokusira se na zatvaranje rodnog jaza u šest ključnih domena: novac, znanje, vrijeme, moć i zdravlje. Predstavlja uporedivo sredstvo za mjerenje i važan je za praćenje rodni (ne)jednakosti u državama članicama, ali i državama Zapadnog Balkana i Turske. Takođe, omogućava regionalno poređenje između država članica i država kandidata za članstvo u EU, kao i potencijalnih kandidata. Razvoj Indeksa rodne ravnopravnosti na Zapadnom Balkanu i Turskoj je projekat započet 2015. godine, i nastavlja da bude vodeća inicijativa u saradnji sa državama u procesu pridruživanja EU. Do sada su četiri države regiona izračunale svoj

50 European Institute for Gender Equality (EIGE), dostupno na: <http://bit.ly/3j786JG>

51 Uredba o osnivanju Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost (EZ) br. 1922/2006 Evropskog parlamenta i Savjeta, 20. decembra 2006. godine, dostupno na: <http://bit.ly/3kxZOLw>

52 Cooperation with EU candidate countries and potential candidates, European Institute for Gender Equality, dostupno na: <http://bit.ly/3WuVA4x>

53 Intervju sa Milanom Lazić, projektnom menadžerkom za Zapadni Balkan i Tursku u Evropskom institutu za rodnu ravnopravnost (EIGE), održan je 17. februara 2022. godine putem Zoom-a

Indeks rodne ravnopravnosti, i njihovi rezultati su niži od prosjeka EU – 27, dok je prosjek u EU 67,4 (2020). Ipak, iako države u regionu imaju „svježije” rezultate rodних indeksa, kao što je to Bosna i Hercegovina čiji indeks je izračunat za 2022. godinu ili Srbija, koja ima izračunate indekse za 2016, 2018 i 2021. godinu, Crna Gora za sada ima samo indeks iz 2019. godine, kada je ostvarila 55 bodova. Najviši rezultat Crna Gora je ostvarila u domenu zdravlja, dok je naniži ostvaren u domenu moći (35,1) i vremenu (52,7).

EIGE takođe održava široku bazu podataka o ženama i muškarcima na pozicijama odlučivanja⁵⁴, a koja uključuje važne informacije iz svih država članica Evropske unije kao i potencijalnih kandidata. Cilj baze je izgradnja širokog pregleda statistike o polu, i osvjetljavanje jaza i neravnopravnosti između žena i muškaraca u uniji u sektorima: politike, javne uprave, pravosuđa, biznisa i finansija, socijalnih partnera i NVO, zaštite životne sredine, medija, nauke i sporta. EIGE je tako u Zapadnom Balkanu i Turskoj kao naročito zabrinjavajući prepoznao disbalans žena i muškaraca u velikim korporacijama i finansijskim institucijama, i upozorio na zaostajanje za državama članicama. Prema podacima EIGE-a, u Crnoj Gori žene čine svega 20% ukupnog broja predsjednika i članova bordova u najvećim kompanijama.

Odbor za ženska prava i rodnu ravnopravnost Evropskog parlamenta⁵⁵

Odbor za ženska prava i rodnu ravnopravnost Evropskog parlamenta, shodno Pravilniku⁵⁶, zadužen je za definisanje, unapređenje i zaštitu prava žena u Evropskoj uniji, promociju prava žena u trećim zemljama, promovisanje politika jednakih mogućnosti, ravnopravnosti žena i muškaraca naročito na tržištu rada i tretmana na radnom mjestu, otklanjanje svih oblika nasilja i diskriminacije po osnovu pola, implementaciju i dalji razvoj orodnjavanja u svim sektorima i politikama, praćenje i sprovođenje međunarodnih sporazuma i konvencija koje se odnose na prava žena, te podsticanje svijesti o pravima žena.

Mreža za orodnjavanje Evropskog parlamenta (Gender Mainstreaming Network)⁵⁷

Mrežom za orodnjavanje predsjedava Odbor za ženska prava i rodnu ravnopravnost Evropskog parlamenta, a povezuje poslanike i poslanice Parlamenta i službenike i službenice sa mandatom integrisanja rodne dimenzije u rad odbora. Njima podršku pružaju administratori za orodnjavanje (gender mainstreaming) u svakom sekretarijatu parlamentarnog odbora.

54 Gender Statistics Database, European Institute for Gender Equality, dostupno na: <http://bit.ly/3GXZPQg>

55 Committee on Women's Rights and Gender Equality, European Parliament, dostupno na: <http://bit.ly/3JbT1kK>

56 *Pravilnik o radu Evropskog parlamenta*, Evropski parlament, dostupno na: <http://bit.ly/3HofQjM>

57 *Gender Mainstreaming in the EU: State of Play*, European Parliament, dostupno na: <https://bit.ly/3XsEDJa>

Grupa na visokom nivou za rodnu ravnopravnost, Evropski parlament

Grupa radi u uskoj saradnji sa Odborom za prava žena i rodnu ravnopravnost Evropskog parlamenta, kako bi obezbijedila postojanje adekvatnih administrativnih struktura za uključivanje rodni pitanja u aktivnosti parlamenta. U saradnji sa parlamentarnim odborima i delegacijama, a pod vođstvom Odbora za prava žena, grupa promoviše uključivanje rodne dimenzije u rad svih odbora, svih politika informisanja i komunikacija, budžet parlamenta.

Jedinica za ravnopravnost, inkluziju i različitost (EIDU), DG PERS⁵⁸

Za razliku od gore navedenih, političkih tijela, Jedinica za ravnopravnost, inkluziju i različitost je dio administrativne strukture Evropskog parlamenta, koja pruža podršku tijelima u okviru Sekretarijata Evropskog parlamenta. EIDU je nadležan za sprovođenje politike ravnopravnosti i inkluzije koju je formulisao Biro Evropskog parlamenta, osmišljavanje projekata za promovisanje učešća i inkluzije osoba sa invaliditetom, sačinjavanje izvještaja, analizu podataka iz rodne perspektive i sprječavanje diskriminacije, podsticanje bezbjednog i inkluzivnog radnog okruženja, osmišljavanje projekata koji promovišu dobru ravnotežu između poslovnog i privatnog života i sprovođenje politika osmišljenih da obezbijede dostojanstvo na radnom mjestu, organizovanje treninga za podizanje svijesti i pružanje pomoći u pitanjima ravnopravnosti i različitosti.

⁵⁸ "Gender Mainstreaming in the European Parliament: State of Play", European Parliamentary Research Service, 2021, dostupno na: <https://bit.ly/3iT3eYP>

PROGRAMI NA NIVOU EU OD ZNAČAJA ZA OSTVARIVANJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI⁵⁹

Horizon Europe Framework Programme (HORIZON)⁶⁰

Projekti u okviru navedenog programa, koji će se sprovoditi od decembra 2023. do 12. marta 2024. godine, treba da doprinesu postizanju napredne i održive podrške koordinaciji politike rodne ravnopravnosti i inkluzivnosti u državama članicama i kandidatima za članstvo, kroz učešće građana. Ciljevi su poboljšani uslovi rada u evropskim istraživačkim i inovacionim organizacijama, uključujući privatni sektor, kroz poboljšani politički dijalog o inkluzivnim planovima i politikama za rodnu ravnopravnost, kao i povećani kvalitet istraživanja kroz integraciju rodne perspektive i interseksionalne dimenzije u sadržaju istraživanja i inovacija. Planirani datum otvaranja programa je 6. decembar 2023. godine, a prema programu rada⁶¹ Crna Gora je na listi zemalja koje mogu aplicirati za finansiranje, odnosno pravna lica iz ove države, dok iz Ministarstva evropskih poslova navode da Crna Gora i trenutno koristi Horizon Europe program, odnosno da je potpisan memorandum koji je stupio na snagu.⁶²

Citizens, Equality, Rights and Values Programme (CERV) – Unapređenje ravnopravnosti⁶³

U okviru programa je raspisan poziv za unapređenje ravnopravnosti i borbe protiv rasizma, ksenofobije i diskriminacije. Cilj poziva je podrška sveobuhvatnom i interseksionalnom pristupu, finansirajući specifične akcije za sprečavanje i borbu protiv netolerancije na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rasizma i ksenofobije. Projekti mogu biti nacionalni ili transnacionalni, dok se posebno podstiču transnacionalni projekti. Poziv je otvoren do 20. juna 2023. godine, dok pravna lica (javna li privatna) iz Crne Gore kao zemlje kandidata za članstvo, ispunjavaju uslove za apliciranje. Prema informacijama iz Ministarstva evropskih poslova, Informacija o potrebi pokretanja pregovora o učešću Crne Gore u CERV programu je usvojena prošle godine od strane Vlade, sa zaključkom da Ministarstvo pravde pokrene proceduru pregovora, koji su u toku.⁶⁴

59 Uključeni su samo programi koji nisu osmišljeni isključivo sa ciljem da pruže podršku procesu pristupanja zemalja kandidata za članstvo u EU. Programi koji su namijenjeni regionu, pa i Crnoj Gori, a relevantni su za oblast rodne ravnopravnosti su Fond za rodnu ravnopravnost (Gender Equality Facility), dizajniran sa ciljem obezbjeđivanja rodne ravnopravnosti u državama kandidatima za EU članstvo, tokom procesa njihovog pridruživanja; Mehanizam koordinacije između Savjeta Evrope, Evropske unije, terenskih kancelarija Savjeta Evrope, delegacija Evropske unije i tzv. koordinatora korisnika horizontalnih sredstava (Horizontal Facility for the Western Balkans and Turkey (Horizontal Facility)), i programi podrške organizacijama civilnog društva u regionu (Civil Society Facility).

60 Horizon Europe Framework Programme (HORIZON), *Funding & Tender Opportunities*, European Commission, dostupno na: <http://bit.ly/3WozC32>

61 *Horizon Europe Work Programme 2023-2024*, European Commission, December 2022, dostupno na: <https://bit.ly/3R5ySif>

62 Intervju sa Bojanom Vujovićem, v. d. generalnog direktora Direktorata za evropske fondove u Ministarstvu evropskih poslova održan je 27. februara 2023. godine u Ministarstvu evropskih poslova

63 Citizens, Equality, Rights and Values Programme (CERV) – Equality and Fight Against Racism, dostupno na: <http://bit.ly/3Hzj5R4>

64 Intervju sa Bojanom Vujovićem, v. d. generalnog direktora Direktorata za evropske fondove u Ministarstvu evropskih poslova održan je 27. februara 2023. godine u Ministarstvu evropskih poslova

Citizens Equality, Rights and Values Programme (CERV) – Rodno zasnovano nasilje⁶⁵

Kroz poziv za podnošenje predloga za sprečavanje i suzbijanje rodno-zasnovanog nasilja i nasilja nad djecom, finansiraće se određeni broj transnacionalnih, nacionalnih ili regionalnih aktera/posrednika koji će graditi kapacitete i dodjeljivati (subgranting) sredstva organizacijama civilnog društva aktivnih na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou. Kroz ovaj mehanizam, EU će pomoći osnaživanju i izgradnji kapaciteta nezavisnih organizacija civilnog društva aktivnih u sprečavanju svih oblika rodno zasnovanog nasilja nad ženama i djevojčica, kao i nasilja nad LGBTIQ osobama. Pravna lica (javna li privatna) iz Crne Gore, kao zemlje kandidata za članstvo, ispunjavaju uslove za apliciranje.

Citizens Equality, Rights and Values Programme (CERV) – ePravda i prava žrtava⁶⁶

Poziv ima za cilj da olakša djelotvoran i nediskriminatoran pristup pravdi za sve, kao i djelotvornu pravnu zaštitu, uključujući i pristup elektronskim sredstvima (ePravosuđe). Do poboljšanih usluga podrške žrtvama, projekat nastoji da dođe kroz pružanje ciljane i integrisane usluge podrške žrtvama porodičnog nasilja, rodno zasnovanog nasilja, žrtva zločina iz mržnje, žrtava ratnih zločina, na ciljani, rodno osjetljiv i integrisan način, kroz psihološku i socijalnu podršku, i u saradnji sa policijskim i pravosudnim organima. Pravna lica (javna li privatna) iz Crne Gore, kao zemlje kandidata za članstvo, ispunjavaju uslove za apliciranje.

Simone Veil Programme⁶⁷

Simone Veil program sprovodi Evropski parlament sa ciljem promovisanja učešća žena u politici i obezbjeđivanja uključenosti rodnih pitanja u zakonodavstvo i političke prakse. Parlamentarni program pomaže u osnaživanju žena u parlamentima da učine zakone rodno osjetljivim, te da unaprijede rodno senzitivno budžetiranje. Glavne korisnice programa su žene iz država članica unije, kao i država regiona koje je Evropski parlament indentifikovao kao prioritete u svom godišnjem programu, dok se u programu navodi da Parlament može da odgovori na specifične zahtjeve drugih država. U okviru navedenog programa, poslanice u Skupštini Crne Gore su već dva puta bile u studijskoj posjeti Evropskom parlamentu i imale niz sastanaka sa poslanicima i poslanicama parlamenta, sa kojima su razgovarale o pravnoj tekovini EU u oblasti rodne ravnopravnosti, proširenju EU iz rodne perspektive, osnaživanju političkih liderki.

65 Citizens, Equality, Rights and Values Programme (CERV) – Gender-Based Violence, European Commission, dostupno na: <http://bit.ly/3D7kQH1>

66 Citizens, Equality, Rights and Values Programme (CERV) – eJustice, Victims' Rights and Procedural Rights, European Commission, dostupno na: <http://bit.ly/3XqyxJk>

67 Simone Veil Programme, European Parliament, dostupno na: <http://bit.ly/3XN7qrB>

ZAKLJUČAK

Pitanja unapređenja rodne ravnopravnosti kroz pristupanje Crne Gore EU i dalje su uglavnom skoncentrisana na prioritete iz poglavlja 23 (pravosuđe i temeljna prava), iako su na nivou EU vidljivi naponi da se rodna perspektiva integriše u cjelokupan proces pregovora i finansijske podrške zemljama kandidatima za članstvo. Dodatno, na nivou EU razvijena je čitava mreža institucija, ekspertske podrške i programa, koji se direktno odnose na unapređenje rodne ravnopravnosti, a neke od ovih institucija i programa uključuju i Crnu Goru i ostale zemlje Zapadnog Balkana. Samim tim, potencijal za korišćenje potencijala rane integracije u ove strukture na nivou EU je veliki, i može imati značajne efekte na usvajanje dobrih standarda u oblasti rodne ravnopravnosti.

Revidirana metodologija za proširenje EU sadrži potencijal za podstrek transformaciji procesa pristupanja i unošenje dinamičnijeg napretka u ispunjavanju obaveza, naročito imajući u vidu stagnaciju na putu ka punopravnom članstvu. Ipak, iako načelno revidirana metodologija potencijalno nudi veći pristup IPA fondovima i mogućnost rane integracije u rad različitih EU institucija i inicijativa, ovi mehanizmi nisu u potpunosti operacionalizovani u smislu definisanja načina na koji će biti primijenjeni u praksi.

Metodologija navodi da će se na sektorskim pododborima Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju voditi dijalog o identifikaciji prilika za ranu integraciju, dok izostaju predvidive i jasne smjernice državi u pogledu kojih institucija, programa i inicijativa može uzeti članstvo, u kom svojstvu (posmatrač, sa pravom glasa, bez prava glasa), u kojoj fazi i nakon ispunjenja kojih uslova, odnosno nakon dobijanja kojih ocjena u godišnjim izvještajima Evropske unije o spremnosti i napretku zemlje ka punopravnom članstvu.

Na drugoj strani, pozitivno je što je Vlada razmatrala Informaciju o napretku u procesu pregovora po klusterskom pristupu, u okviru koje su identifikovane potencijalne institucije i programi na nivou EU, ali nema jedinstvene i sveobuhvatne informacije o eventualnom napretku Crne Gore u korišćenju benefita rane integracije. Imajući u vidu navedeno, nije moguće procijeniti u kojoj mjeri je država do sada iskoristila prednosti revidirane metodologije u pogledu rane integracije i povećanog pristupa fondovima.

Ipak, određeni pozitivni primjeri učešća Crne Gore u mrežama, programima i institucijama EU treba da budu aktivnije promovisani i analizirani sa ciljem daljeg unapređenja, naročito u pogledu konkretnih efekata koje imaju na jačanje kapaciteta naše administracije, i donosilaca i donositeljki odluka i na unapređenje dijaloga o sektorskim politikama. Takvi primjeri uključuju učešće Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu učestvuje u aktivnostima koje nudi Evropska mreža za obuku u pravosuđu (ETJN), institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda u radu godišnjih sastanaka Evropske mreže tijela za ravnopravnost, učešće Crne Gore u indeksu rodne ravnopravnosti EU i učešće poslanica Skupštine Crne Gore u programu „Simon Veil“ Evropskog parlamenta.

PREPORUKE

- 1.** Vlada Crne Gore treba da sačini novi pregled primjene ranih integracija u institucije i programe EU i predloži mapu puta za korišćenje potencijala rane integracije u narednom periodu s posebnim osvrtom na pitanja rodne ravnopravnosti;
- 2.** Odbor za rodnu ravnopravnost i Odbor za evropske integracije treba da pruže podršku ovom procesu, u pogledu identifikovanja mjera rane integracije kroz konsultativna saslušanja i razmatranje relevantnih izvještaja ministarstava, Vlade i drugih institucija;
- 3.** Po uzoru na postojeće prakse i primjere učešća u aktivnostima određenih institucija, mreža i programa na nivou EU, Vlada, resorna ministarstva i ostale institucije treba da proaktivno iskažu interesovanje za učešćem ili statusom posmatrača u savjetodavnim i ekspertskim tijelima za rodnu ravnopravnost, od kojih su ključna predstavljena u ovoj analizi (Savjetodavni odbor za jednake šanse žena i muškaraca Evropske komisije, Grupa na visokom nivou za integrisanje rodne perspektive, SAAGE, Evropska mreža pravnih eksperata u oblasti rodne ravnopravnosti i nediskriminacije, ERAC, DEVCO, Savjetodavna grupa za žene u ruralnim područjima, Evropska mreža za promovisanje ženskog preduzetništva, i druge);
- 4.** Sa ciljem praćenja prepoznatog jaza između Crne Gore i ostalih država članica EU, Crna Gora, odnosno Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti treba da usko saraduje sa Institutom za rodnu ravnopravnost (EIGE) i da redovno pruža podatke po osnovu svih indikatora koje EIGE koristi za mjerenje napretka država kandidata za članstvo;
- 5.** Evropska komisija treba da operacionalizuje revidiranu metodologiju za Crnu Goru, na način što će dati detaljne smjernice sektorskim pododborima za rad na pregovorima o ranoj integraciji u strukturu Evropske unije. U smislu predvidivosti procesa, od posebne važnosti je definisanje struktura u okviru Evropskog parlamenta, Evropske komisije i Savjeta Evropske unije u kojima je rano članstvo moguće, te definisanje stepena moguće integracije u navedenim strukturama u komunikaciji sa Ministarstvom evropskih poslova Crne Gore i drugim institucijama;
- 6.** Evropska komisija treba da operacionalizuje revidiranu metodologiju za Crnu Goru, tako što će definisati nivoe članstva za sve pojedinačne institucionalne strukture u odnosu na nivo spremnosti zemlje prije njenog punopravnog članstva u EU; ti nivoi mogu da uključe dijalog o određenim sektorskim politikama, status posmatrača, pravo obraćanja bez prava glasa, učešće u punom kapacitetu i sl.⁶⁸

68 „Model za fazno pristupanje EU”, Centar za evropske politike i CEPS, 2021, dostupno na: <https://bit.ly/3WBwf8U>

IZVORI

- Application of the revised enlargement methodology to the accession negotiations with Montenegro and Serbia, Council of the European Union, 2021, dostupno na: <https://bit.ly/3CYSZZt>
- „Ćorsokak procesa proširenja i potreba za njegovom transformacijom”, Centar za evropske političke studije (CEPS) u Briselu i Centar za evropske politike (CEP) u Beogradu, 2021, dostupno na: <http://bit.ly/3khxcWu>
- Godišnji izvještaj o radu Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu za 2021. godinu, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, 2021, dostupno na: <https://bit.ly/3kHqw4e>
- Informacija o napretku u procesu pregovora po klasterskom pristupu, Vlada Crne Gore, Kabinet Predsjednika, Kancelarija za evropske integracije, 2021, dostupno na: <http://bit.ly/3R4Y3Sd>
- „Izvještaj Evropske komisije: Politička nestabilnost i tenzije zaustavljaju reforme”, Institut alternativa, 2022, dostupno na: <https://bit.ly/3WmJgU4>
- Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2022. godinu, Evropska komisija, 2022, dostupno na: <https://bit.ly/3FzZSBf>
- Izvještaj o radu za 2017. godinu, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, 2018, dostupno na: <https://bit.ly/3H146Co>
- Izvještaj o radu za 2018. godinu, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, 2019, dostupno na: <https://bit.ly/3HwXxJy>
- Izvještaj o radu za 2019. godinu, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, 2020, dostupno na: <https://bit.ly/3XS0KIO>
- „Model za fazno pristupanje EU”, Centar za evropske politike i CEPS, oktobar 2021. godine, dostupno na: <https://bit.ly/3WBwf8U>
- „Together Towards a Gender Equal World – EU Gender Action Plan III – An Ambitious Agenda for Gender Equality and Women’s Empowerment in EU External Action”, European Commission, 2020, dostupno na: <https://bit.ly/3w72tyk>
- Milena Muk, Transformisati proširenje EU za obostrane benefite i odgovor na zajedničke probleme, Institut alternativa, 2022, dostupno na: <http://bit.ly/3GZqU5u>
- Unapređenje pristupnog procesa – Vjerodostojna perspektiva EU za Zapadni Balkan, Evropska komisija, 2020, dostupno na: <https://bit.ly/3ji0vHS>
- „Zastupanje rodne perspektive u procesu pristupanja EU: Izvještaj o napretku države”, Centar za ženska prava, 2022, dostupno na: <https://bit.ly/3QVU6iF>

Internet stranice institucija

- Generalni direktorat za pravosuđe i potrošače, dostupno na: <http://bit.ly/3QVDTdh>
- Savjetodavni odbor za jednake šanse žena i muškaraca, Evropska komisija, dostupno na: <https://bit.ly/3Du9jC7>
- SAAGE – Naučna analiza i savjetovanje o rodnoj ravnopravnosti u Evropskoj uniji, Giacomo Brodolini, dostupno na: <https://bit.ly/3kEj8Xy>
- Evropska mreža pravnih eksperata u oblasti rodne ravnopravnosti i nediskriminacije, dostupno na: <http://bit.ly/3iV20w5>
- Equinet: Evropska mreža tijela za ravnopravnost, dostupno na: <https://bit.ly/3WAeJ50>
- Evropski istraživački i inovacijski komitet (ERAC), dostupno na: <https://bit.ly/3J7oF2M>
- FRA – Agencija za temeljna prava Evropske unije, dostupno na: <http://bit.ly/3WzMt2h>
- Evropska mreža za obuku u pravosuđu (EJTN), dostupno na: <http://bit.ly/3XV1s8j>
- Evropski institut za rodnu ravnopravnost (EIGE), dostupno na: <http://bit.ly/3j786JG>
- Odbor za ženska prava i rodnu ravnopravnost Evropskog parlamenta, dostupno na: <http://bit.ly/3JbT1kK>

O INSTITUTU ALTERNATIVA

Institut alternativa (IA) je nevladino udruženje osnovano septembra 2007. godine od strane grupe građana s iskustvom u civilnom društvu, javnoj administraciji i biznis sektoru.

Naša misija je snaženje demokratskih procesa i dobrog upravljanja u Crnoj Gori kroz istraživanje i analizu opcija javne politike, kao i monitoring rada javne uprave.

Naši strateški ciljevi su podizanje kvaliteta rada, odgovornosti, otvorenosti i efikasnosti javne uprave; podsticanje otvorene, javne, konstruktivne i argumentovane debate o javnim politikama i jačanje kapaciteta države i društva za njihov razvoj. Vrijednosti koje slijedimo u svom radu su posvećenost misiji, nezavisnost, stalno učenje, umrežavanje, saradnja i timski rad.

Djelujemo kao think tank, odnosno istraživački centar, i u svom radu se bavimo oblastima dobrog upravljanja, transparentnosti i odgovornosti. Oblasti u kojima radimo i ostvarujemo uticaj strukturisane su u pet glavnih programa: javna uprava, odgovorne javne finansije, bezbjednost i odbrana i socijalna politika.

Na osnovu rada u naših pet programa, bavimo se praćenjem procesa pregovora o članstvu u EU, uz aktivno učešće u radnim grupama za Poglavlja: javne nabavke (5), pravosuđe i temeljna prava (23) i finansijski nadzor (32). Naša posebna aktivnost je Škola javnih politika koju organizujemo od 2012. godine, a 2018. godine organizovali smo i našu prvu školu Otvorenog budžeta.

U dosadašnjem radu, aktivno smo sarađivali sa preko 40 organizacija u regionalnim mrežama Zapadnog Balkana i sa preko 100 organizacija u Crnoj Gori. Institut je aktivno uključen u regionalne mreže: Think for Europe (TEN), Pointpulse, SELDI, WeBER, Koalicija UNCAC, Global BTAP, PASOS i Koalicija za zaštitu zviždača Jugoistočne Evrope.

Rezultati našeg rada sumirani su u 107 publikacija, izvještaja i analiza, a donosiocima odluka uputili smo više od 1000 preporuka. Preko četiri hiljade puta u medijima smo izložili predloge i preporuke za bolje javne politike. Pokrenuli smo i tri internet stranice. Moj grad je pionirski poduhvat prikaza budžetskih podataka lokalnih samouprava. Nakon njega, izrađena je Moja uprava, adresa za građane koji žele da prijave problem sa kojim su se susreli prilikom ostvarivanja prava pred javnom upravom. Najnoviji internet portal Moj novac rezultat je namjere da hiljade nepretraživih, „zaključanih” podataka učinimo dostupnim.

Institut alternativa redovno objavljuje informacije o finansijama, projektima i donatorima koji su podržali rad organizacije. Zbog toga, Institut je tri godine zaredom dobio pet zvjezdica za transparentnost prema istraživanju koje je sprovela međunarodna neprofitna organizacija Transparify koja ocjenjuje transparentnost preko 200 istraživačkih centara.

Predsjednik Upravnog odbora IA je Stevo Muk, a našu organizaciju trenutno čini desetočlani tim.

www.mojauprava.me

www.mojnovac.me

www.institut-alternativa.org

www.mojgrad.me